

לא תטה שופט! - תרבות הדין במשנת ה'חתם סופר' הרב אבינדב אבוקרט, רב קהילת "אבני החושן" גבעת שמואל

שמות כג ב

לא תהיה אַחְרֵי רְבִים לְרַעַת וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטּוֹת אַחְרֵי רְבִים לְהִטּוֹת :

תוספתא סנהדרין ג ח

הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד "לְנִטּוֹת אַחְרֵי רְבִים לְהִטּוֹת" שלא תאמר בשעת הדין דיי שאראה כרבי אלא **אמור מה שבדעתך**.

בבלי סנהדרין לו א

דיני נפשות מתחילין מן הצד. מנא הני מילי? אמר רבי אחא בר פפא: אמר קרא "לא תַעֲנֶה עַל רֵב" - לא תענה על רב.

ספורנו שמות כג ב / גור אריה בדעת אונקלוס

תהיה תשובתך שראוי "לְנִטּוֹת אַחְרֵי רְבִים", אם היו עשרה מזכים ואחד עשר מחייבים "לְהִטּוֹת" כדי להכריע על פיך לכף חובה, שתהיו אז י"ב מחייבים. אלא **אמור דעתך וסברתך**, ולא יספיק לך שתאמר שראוי לנטות אחר דעת הרבים מבלתי שתאמר בזה שום סברא אלא זו שהם עודפים על המזכים ולהכריע אז על פי שנים לחובה.

חזקוני שמות כג ב

"לֹא תַעֲנֶה עַל רֵב" אפילו אם אתה חריף בעיניך, להראות טעם לנטות הדין, וחבריך אינם חריפין כמוך לירד לעומק הדין, הכתוב מזהירך **שלא תענה אותו טעם לנטותם**. "אַחְרֵי רְבִים לְהִטּוֹת" אלא צריך שיגמר הדין אחר הרוב.

***

תורת משה

נראה כשיתווכחו הדיינים, או כל וויכוח שהוא לשם שמים **לא יהיה דעתו של אחד להטות דעת חברו לדעתו**, כי ע"י זה **יאהב הניצוח ויטעה את עצמו** בטענות שקרים להבהיל חברו כדי שיודה לו וע"י זה יצא משפט מעוקל. אלא כל אחד מה שהיה בדעתו לפי סברתו ושומע דברי חברו בסברא אחרת כנגדו - **יראה בעצמו אם יכול לקיים סברתו שבתחילה. ומה לו אם חברו יודה לו או לא**. רק שיבין בעצמו, אם אעפ"י ששמע סברתו של חברו - אין סברת חברי מכריעני לחזור בי ואז יעמוד בדעתו. ואם לא, יחזור בו, וכן יעשה חברו, כל אחד יראה ויביט אם נראה לו עדיין סברתו הראשונה או לא. ואחר גמר הוויכוח, שכל אחד שמע סברת חברו ואעפ"י כעומד כל אחד על דעתו ועמדו למניין, אז המצווה "אַחְרֵי רְבִים לְהִטּוֹת" שהמיעוטים יבטלו דעתם נגד המרובים. והיינו "**לא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטּוֹת**" **את חברך לדעתך** אלא להעמידך על האמת. ואם לא יהא כוונתך לנטות חברך, ובכל זאת אחר גמר הריב כל אחד עומד על דעתו, אז אחרי רבים להטות.

שו"ת חתם סופר א"ח רח

וגם בתפלת רבי נחוניא בן הקנה "שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבריי" לא מיירי ולא נתיירא מהמתכבדים בקלונו ח"ו, כי לא נמצאו כאלו בחבורת חז"ל, ועוד מאי טעמא לא חש על כשלון ההלכה עצמה ורק על שישמחו בו חבריו. אבל נלע"ד עפ"י דאיתא.. שרב עיליש כמעט נכשל והקב"ה הזמין לו רבא והיה שמחה לרבא שזכה להציל רב עיליש (בבא בתרא קלג ב), ויותר טוב היה לרב עיליש אילו זיכהו הקדוש ברוך הוא שיעמוד על האמת מעצמו ולא יצטרך להזמנת רבא להצילו ושישמח רבא במצותו, וזו היתה תפלת רבי נחוניא בן הקנה - "שלא אכשל בדבר הלכה" ואצטרך שליח להחזירני "וישמחו בי חבריי" שזכה להצילני. אתה ה' תזכני **שאעמוד בעצמי על האמת, וכן כל חברי לא נצטרך זה לזה**, כנלפע"ד. אבל חלילה וחלילה שישמחו איש בתקלת חברו.

***

חתם סופר מסכת חולין דף יא עמוד א

עיינ מרדכי שהקשה: הא סנהדרין הוי ליה 'קבוע' - כל אי במקומו.. והעולה לי מדבריהם דבודאי הם במקומם לא מקבלין בטול כלל, אך הדבור היוצא מפיהם ומתקבץ בלב השומע דבריהם וחותרך הדין על פיהם, כגון המופלא שבבי"ד, לגבי דידיה הוי ליה **הדבור שלהם נייד ופרוש ואזלי בתר רובא**. ומדברי ט"ז (או"ח תרלב) יש ללמוד תירוץ אחר, דשאני סנהדרין שאין המועט מתבטל להיות כהרוב, כמו בטול האיסור שהמתבטל חוזר לגמרי להיות כהמבטל. משא"כ סנהדרין **שהמעוט נשאר במקומו אלא שאין אנו חוששים לו**, משום הכי אזלין בתר רובא אפילו בקבוע. ומדבריו יש ללמוד שהדין היחיד **אין צריך לחתום עצמו על הפסק הנכתב מהרוב**,... דאי סלקא דעתך שצריך לחתום, אם כן הרי קמן שדעת היחיד מתבטלת בהרוב..

***

שו"ת האלף לך שלמה יורה דעה רנד

בנדון המחלוקת שבין הרבנים ידי אל תהי בו ולא אתערב בזה, כי הנה הן אמת שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי בילדותי או בשנים האמצעים הייתי אוהב להיות נצב לריב ולהנקם ע"ד אמת, ואף שידעתי שיהי מעיזים להיפוך.. ולא חשתי על כבודי כי היי לי כח לסבול ולעמוד בפרץ. אבל עתה לעת זקנתי אין לי כח לצאת במלחמת חובה ולקבל עלי דברי נרגן ומהלומות. והנה עלה בלבי לפרש דרך הלציי ורמז במה שכתוב בתורה "ימָן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד" (במדבר ח כה).. ומה מלחמה שייך בעבודת הלויים אך הכונה דללויים נאמר הוראת התורה והמשפט בין איש לרעהו.. וא"כ לשבט לוי נמסר לנקום על משפטי ה' ולריב ריבו וכמו שהיה בעגל. ולכך רמזה התורה דעל הלויים מוטל המלחמה ללחום מלחמת ד' לכל עוברי התורה ולכך אמר "יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד". ואם בבן חמישים אמרה התורה כן מכל שכן במי שהוא תהילה לאל יותר מזה.

קובץ איגרות חזון איש ב יט

ובכלל מה צורך יש להשיב על הרוב אין מקבל תשובה.. ומה תועלת בחליפת דברים.. בוודאי אחרי קריאת דברי יחזיר כת"ר בדבריו כמקדם. ואי אפשר לבני אדם להשתוות ומה ימריצני להיכנס בדברים.. ואמנם אני נכון לקבל מכל אדם ואני קל לומר טעיתי ואני שמח בזה באור האמת.

קובץ איגרות חזון איש ב כא

אין דרכי לבוא בוויכוחים כי הבדל הדעות יש להם גורמים מוקדמים של רבות בשנים ואין בכח של ראייה לשנות כי כל ראייה יש לה מסילות רבות לכן מונח קיים אצלי להמנע מלהשיב.

קובץ איגרות חזון איש ג מח

אם אמנם מן הקושי הוא אצלי לבוא במשא ומתן עם החכמים שיחיו ואני מתרחק מזה כמה דאפשר מצד אחד בטבעי ומצד השני אין תועלתו מצויה כי אין דעות בני אדם משתוות ושינוי הדעות הם על הרוב בסיבות מוקדמות יסודיות.

***

דרשות חתם סופר א - פרשת משפטים ושקלים תקסט

והנלע"ד דהקישוי למשה רבנו ע"ה עפ"י מ"ש האלשיך ז"ל שמשום הכי אדם נותן מחצית השקל לומר ששנים כאחד יחשבו ויהיו כל ישראל אחדים. ולפע"ד זהו דבר קשה ואי אפשר ביזו של בשר ודם להשוות אליו כל הדעות, והחובות הלבבות (יחוד המעשה ה) כתב שאל יבלה אדם זמנו בזה רק יראה להשוות עצמו לדעת קונו יתברך שמו והוא ישלים אתו.. והיינו שנתקשה מרע"ה עד שגילה הקב"ה שאין הכוונה שישווה אליו דעות הבריות, באופן שחציו השני של שקלו הוא ביד חברו, לא כן! אלא שישווה עם דעת קונו, כאלו נעשה שותף לו יתברך. והראה לו חצי שקל של אש שלמעלה כאלו זהו אידך החצי של השקל שכל אחד נותן, ובהצרפם נעשה אחד - אתה אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד.